

УДК 378.147

DOI: 10.30977/BUL.2219-5548.2019.87.0.122

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ СТУДЕНТАМ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Чевичелова О.О.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

***Анотація.** У статті розглянуто особливості викладання іноземної мови за професійним спрямуванням студентам технічних спеціальностей. Обґрунтовано важливість професійно орієнтованого викладання іноземної мови у вищій школі та розкрито його зміст. Визначено принципи навчання іноземної мови та умови, за яких процес навчання професійно орієнтованого спілкування буде більш ефективним. Уточнено критерії визначення рівня володіння студентами іноземною мовою в межах професійно орієнтованого навчання.*

***Ключові слова:** професійно орієнтований підхід, компетенція, іноземна мова, оптимізація навчання, професійна компетентність.*

Вступ

Сьогодні вже не викликає сумніву той факт, що володіння іноземною мовою є ключем до професійного успіху сучасного фахівця, і абсолютно очевидним є те, що звичне бачення мовної освіти в технічному ЗВО як складової частини освітньої парадигми вищої школи є застарілим. Як показує практика викладання іноземної мови в технічному ЗВО, рівень володіння усним іншомовним професійним спілкуванням майбутніми фахівцями в царині професійної комунікації є недостатнім, оскільки не забезпечує готовності студентів до активної взаємодії в професійному іншомовному середовищі. Часто випускники можуть читати літературу за фахом, відтворювати завчені теми, але не можуть вільно висловлювати свої думки іноземною мовою, брати участь в іншомовній професійній комунікації.

Аналіз публікацій

Іноземна мова стає універсальним засобом професійного, виробничого життя, тому під час навчання іноземної мови в технічному ЗВО все більш актуальною стає проблема розвитку і формування професійної компетентності у студентів. Тому особливо важливим є застосування професійно орієнтованого підходу до викладання іноземної мови студентам технічних спеціальностей, який передбачає формування у них здатності іншомовного спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення.

Протягом останніх років вітчизняні та зарубіжні науковці активно досліджували питання професійно орієнтованого викладання

іноземної мови. Зокрема підходи до навчання іноземної мови в системі вищої освіти проаналізовані в працях Г. Китайгородської, Е. Комарової, С. Ніколаєвої. Методологією та практикою викладання іноземних мов займалися Н. Басай, О. Бігич, І. Зимняя, С. Ніколаєва. Проблеми теорії професійно спрямованого викладання іноземної мови висвітлюються в роботах Л. Алексєєвої [1], О. Іванової [2], О. Мінеєвої [3]. Значну увагу особливостям підготовки майбутніх фахівців до професійного іншомовного спілкування приділяє О. Тарнопольський [4], розглядають це питання також зарубіжні вчені, серед них Дж. Арнольд [5], М. Беррі [6], Д. Дуглас [7], Б. Моррісон [8] та багато інших. Однак попри існування великої кількості досліджень, проблема підвищення ефективності викладання іноземної мови, зокрема за професійним спрямуванням, залишається актуальною та потребує подальшого розгляду.

Мета і постановка завдання

Метою є розкриття важливості та змісту професійно орієнтованого підходу до викладання іноземної мови студентам технічних спеціальностей.

Для досягнення зазначеної мети необхідно проаналізувати умови та принципи навчання, за яких процес викладання іноземної мови за професійним спрямуванням буде більш ефективним.

Сучасні підходи до викладання іноземної мови за професійним спрямуванням

Професійно орієнтоване навчання визначають як процес, що ґрунтується на врахуванні потреб студентів у вивченні іноземної мови та обумовлюється особливістю майбутньої

професії або спеціалізацією [9]. Таке навчання передбачає не тільки опанування професійно орієнтованої іноземної мови, а й розвиток особистісних якостей студентів, набуття знань про культуру країн, мова яких вивчається, а також спеціальних навичок на основі професійних і лінгвістичних знань.

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури дає підстави характеризувати професійно орієнтоване навчання іноземної мови як процес, що здійснюється в тісному взаємозв'язку з фаховими дисциплінами для отримання додаткових професійних знань і формування професійно значущих якостей особистості.

Результати спостережень свідчать про те, що основними проблемами, з якими стикаються студенти в процесі навчання професійно орієнтованого спілкування, є: невміння адекватно реалізовувати комунікативно-функціональний вокабуляр, обирати тип спілкування відповідно до комунікативного завдання і згідно з ним висловлювати свої думки. Для них властива також невпевненість у виборі мовних засобів, у правильності оформлення своїх висловлювань.

Процес навчання професійно орієнтованого спілкування з метою розвитку і формування фахової компетентності буде більш ефективним у разі дотримання таких умов: якщо він побудований на основі особистісно-діяльнісного підходу; якщо відбір змісту навчання професійно орієнтованого іноземного спілкування буде здійснюватися на ситуативно-тематичній основі; якщо засобами навчання будуть використані автентичні матеріали, відібрані з урахуванням лінгвістичних, методичних, культурологічних параметрів і принципів навчання професійно орієнтованого іноземного спілкування; якщо навчання буде здійснюватися на основі спеціально розробленої методики, що передбачає використання системи вправ і прийомів, спрямованих на розвиток і формування професійної компетентності у студентів технічного ЗВО в процесі навчання професійно орієнтованого іноземного спілкування.

Найбільшу складність у навчанні усного іноземного фахового спілкування в умовах відсутності природного професійного мовного середовища становить навчання мовної поведінки, адекватної типовим ситуаціям майбутнього професійного спілкування. З огляду на це навчальний процес повинен враховувати типові ситуації, характерні для професійної комунікації, які б створювали

мотивовану потребу в іноземному спілкуванні та максимально наближали б навчальний процес до природної професійної комунікації. Тому одним з головних шляхів вирішення цієї проблеми та водночас однією з умов ефективного навчання усного іноземного професійного спілкування є використання на заняттях навчально-мовних ситуацій та рольових ігор, які можуть імітувати професійне іноземне середовище, підвищувати мотивацію студентів до іноземного спілкування та сприяти усвідомленому використанню відповідних мовних зразків і тактик мовної поведінки.

Принципи навчання іноземної мови за професійним спрямуванням

Навчання іноземної мови необхідно будувати на основі таких принципів [10]: поетапності; продуктивності та дієвості навчального процесу; професійної спрямованості навчання, міжпредметної координації, мотивації, міжкультурної взаємодії; врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів.

За умов дотримання перелічених вище принципів студенти зможуть продемонструвати такі вміння: вибирати і використовувати адекватні мовні зразки відповідно до заданої ситуації; вести діалог з професійних тем, логічно та зв'язно висловлюючи свої думки; слухати і чути партнера зі спілкування, розуміти його комунікативне завдання та досягати під час спілкування комунікативної мети.

Рівень володіння студентами іноземною мовою в межах професійно орієнтованого навчання слід визначати за такими критеріями [11]: опанування мовних професійних знань (граматичні структури; лексичні одиниці професійної спрямованості); готовність до мовної професійної взаємодії (володіння всіма видами мовленнєвої діяльності на основі професійно орієнтованої лексики); уміння реалізовувати свої потреби в іноземному професійному спілкуванні за допомогою різних мовних засобів); готовність до творчої професійної діяльності (мотивація, пізнавальна та творча активність студентів).

Професійно орієнтоване навчання іноземної мови ґрунтується на мовному і текстовому матеріалі, джерелом якого є наукова інформація текстів підручників чи лекцій з фахових дисциплін. У процесі навчання викладач іноземної мови повинен здійснювати поступовий перехід від адаптованих навчаль-

них матеріалів на молодших курсах до автентичних на старших курсах підготовки, а також координувати свою професійну діяльність з роботою викладачів-предметників. На кожному етапі важливо враховувати такі чинники: рівень іншомовної підготовки студентів, логічну послідовність у викладі навчального матеріалу, виділення основної інформації, дозування обсягу текстового та мовного матеріалу, дотримання відповідного темпу подання інформації, використання сучасних методик. Високий рівень професійної компетентності фахівця досягається за рахунок професійних умінь, набутих за час навчання у ЗВО. Іншомовні вміння реалізуються успішно в складі комунікативної компетенції лише в тому випадку, якщо вони відповідають професійним умінням, певним кваліфікаційним характеристикам фахівців відповідного профілю.

Висновки

Викладання іноземної мови за професійним спрямуванням у технічному ЗВО потребує нового підходу до відбору змісту. Він повинен бути орієнтований на останні досягнення в тій чи іншій сфері людської діяльності, вчасно відображати наукові досягнення в сферах, які безпосередньо стосуються професійних інтересів студентів, надавати їм можливість для професійного зростання.

Отже, навчання іноземної мови в технічному ЗВО можна розглядати як сукупність того, що студенти повинні засвоїти в процесі навчання, щоб якість і рівень володіння іноземною мовою відповідали їхнім запитам і цілям, а також цілям і завданням відповідного рівня навчання. Відбір змісту навчання покликаний сприяти різнобічному і цілісному формуванню особистості студента, підготовці його до майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Алексеева Л. Е. Методика обучения профессионально ориентированному иностранному языку: курс лекций: методическое пособие. Санкт-Петербург, 2007. 136 с.
2. Иванова О. Ю. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов: дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.08. Орел, 2005. 245 с.
3. Минеева О. А. Формирование профессионально-иноязычной коммуникативной компетентности будущих инженеров в вузе: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08. Нижний Новгород, 2009. 226 с.

4. Tarnopolsky O. Experiential B. E. teaching/learning: A happy combination of Intercultural and Communicative Approaches. *Business Issues*, 2011. Issue 78. P. 7–8.
5. Arnold J. Planting seeds of confidence in ELT. In T. Pattison (Ed.). *IATEFL 2011. Brighton Conference Selections*. Whitstable, Kent: IATEFL, 2012. P. 64–66.
6. Berry M. Talkback. Michael Berry vs Oleg Tarnopolsky on EIL and CLL (Voices 217). *IATEFL Voices*, 2011. Issue 219. P. 17–18.
7. Douglas D. *Assessing Languages for Specific Purposes*. Cambridge University Press, 2000. 328 p.
8. Morrison B. R. Learning lessons: implementing the Autonomy Approach. In T. Pattison (Ed.). *IATEFL 2011. Brighton Conference Selections*. Whitstable, Kent: IATEFL, 2012. P. 73–75.
9. Секрет І. В. Формування іншомовної професійної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах дистанційної освіти: монографія. Дніпродзержинськ, 2011. 386 с.
10. Косенко Ю. В. Основи теорії мовленнєвої комунікації: навч. посіб. Суми, 2013. 292 с.
11. Коваль Л. М. Формування у студентів немовних вищих навчальних закладів англomовної професійно-орієнтованої мовної компетенції. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2010. Вип. 20.4. С. 318–321.

References

1. Alekseeva L. E. *Metodika obucheniiia professional'no orientirovannomu inostrannomu iazyku* [Methods of teaching professionally oriented foreign language]: kurs lektsii: metodicheskoe posobie. St. Petersburg. 2007. 136 p. [in Russian].
2. Ivanova O. Iu. *Professional'no orientirovannoe obuchenie inostrannomu iazyku na neiazykovykh fakul'tetakh vuzov*. Diss. kand. ped. nauk [Professionally-oriented foreign language teaching at non-linguistic faculties of higher school. Cand. ped. sci. diss.]. Orel, 2005. 245 p. [in Russian].
3. Mineeva O. A. *Formirovanie professi-onal'no-inoiazychnoi kommunikativnoi kom-petentnosti budushchikh inzhenerov v vuze*. Diss. kand. ped. nauk [Formation of profession-oriented foreign-language communicative competence of future engineers at higher school. Cand. ped. sci. diss.]. Nizhny Novgorod, 2009. 226 p. [in Russian].
4. Tarnopolsky O. Experiential B. E. teaching/learning: A happy combination of Intercultural and Communicative Approaches. *Business Issues*, 2011. Issue 78. P. 7–8.
5. Arnold J. Planting seeds of confidence in ELT. In T. Pattison (Ed.). *IATEFL 2011. Brighton Conference Selections*. Whitstable, Kent: IATEFL, 2012. P. 64–66.
6. Berry M. Talkback. Michael Berry vs Oleg Tarnopolsky on EIL and CLL (Voices 217). *IATEFL Voices*, 2011. Issue 219. P. 17–18.

7. Douglas D. *Assessing Languages for Specific Purposes*. Cambridge University Press, 2000. 328 p.
8. Morrison B. R. Learning lessons: implementing the Autonomy Approach. In T. Pattison (Ed.). *IATEFL 2011. Brighton Conference Selections*. Whitstable, Kent: IATEFL, 2012. P. 73–75.
9. Sekret I. V. *Formuvannja inshomovnoi' profesijnoi' kompetentnosti studentiv vyshhyh tehnicnyh navchal'nyh zakladiv v umovah dystancijnoi' osvity* [Formation of foreign-language professional competence of students of higher technical school in a distance education context]: monograph. Dniprodzerzhynsk, 2011. 386 p. [in Ukrainian].
10. Kosenko Ju. V. *Osnovy teorii' movlennjevoi' komunikacii'* [Fundamentals of Speech Communication]. Sumy, 2013. 292 p. [in Ukrainian].
11. Koval' L. M. *Formuvannja u studentiv nemovnyh vyshhyh navchal'nyh zakladiv ang-lomovnoi' profesijno-orijentovanoi' movnoi' kompetencii'* [Formation of professionally-oriented English language teaching at non-linguistic higher school]. *Naukovyj visnyk NLTU Ukrai'ny – Scientific Bulletin of UNFU*, 2010. vol. 20.4. P. 318–321.

Чевичелова Олена Олександрівна, ст. викладач кафедри іноземних мов, chevychelova910@ukr.net, тел. +38 097-778-38-08, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, 61002, Україна, м. Харків, вул. Ярослава Мудрого, 25.

Особенности преподавания иностранного языка профессиональной направленности студентам технических специальностей

Аннотация. В статье рассмотрены особенности преподавания иностранного языка профессиональной направленности студентам технических специальностей. Обоснована важность профессионально ориентированного обучения иностранному языку в высшей школе и раскрывается его содержание

Ключевые слова: профессионально ориентированный подход, иностранный язык.

Чевичелова Елена Александровна, ст. преподаватель кафедры иностранных языков, chevychelova910@ukr.net, тел. +38 097-778-38-08, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, 61002, Украина, г. Харьков, ул. Ярослава Мудрого, 25.

Peculiarities of Teaching a Foreign Language for Professional Purposes to Engineering Students

Abstract. Problem. At present, the problem of enhancing foreign language learning at higher technical school is highly topical. In fact, acquiring a knowledge of foreign languages is the key to the professional success of future specialists. Consequently, it is especially important to apply a professionally-oriented approach to teaching foreign languages at higher technical school as the one that provides students with sufficient foreign language skills to communicate in particular professional, business, scientific fields and situations, considering the peculiarities of professional thinking. **Goal.** The goal is to highlight the importance of using the professionally-oriented approach to teaching a foreign language to engineering students as well as to analyse the principals and conditions for its efficient implementation. **Methodology.** The observation method, descriptive and comparative methods of research as well as deduction, induction, analysis and synthesis were used when considering the peculiarities of teaching foreign language for professional purposes to engineering students. **Results.** The principles of teaching foreign language for professional purposes and the conditions under which the process of teaching professionally-oriented communication can be more effective are revealed. The criteria for determining the level of students' fluency in a foreign language within the framework of professionally-oriented approach are clarified. **Originality.** The principals and conditions for enhancing foreign language learning at higher technical school are suggested. **Practical value.** By following the proposed principals, it is possible to teach students to select and use language that is accurate and appropriate for a particular situation of professionally-oriented communication; to engage in effective professional conversations expressing their thoughts coherently and with a logical flow; to use the language skills they possess to get their point across to their communication partner. It also facilitates the formation of students' professional communicative competence through developing all types of speech activity.

Key words: professionally-oriented approach, competence, foreign language, learning enhancement, professional competence.

Chevychelova Olena, Asst. Prof., Department of Foreign Languages, chevychelova910@ukr.net, tel. +38 097-778-38-08, Kharkov National Automobile and Highway University, 25, Yaroslava Mudrogo str., Kharkiv, 61002, Ukraine.